

Науково-практичний
круглий стіл

**Сучасні виклики для
міграційної політики:
правові, освітні та історичні
аспекти**

Co-funded by
the European Union

Суми 2023

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ:
ПРАВОВІ, ОСВІТНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ**

Матеріали
науково-практичного круглого столу
(Суми, 24 червня 2023 року)

Суми
Сумський державний університет
2023

Редакційна колегія:

В. М. Завгородня, кандидат юридичних наук, доцент;
А. М. Куліш, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
А. В. Гончаренко, кандидат історичних наук, доцент;
М. В. Плотнікова, кандидат юридичних наук, доцент
А. С. Славко, кандидат юридичних наук;
А. Л. Чернявський, кандидат юридичних наук, доцент;
О. А. Швагер, кандидат юридичних наук

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 2 від 7 вересня 2023 року)

С 91	Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти : матеріали науково-практичного круглого столу, Суми, 24 червня 2023 р. / ред. колегія: В. М. Завгородня, А. М. Куліш та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 70 с.
------	--

До збірника ввійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти, вчителів шкіл, виголошені під час проведення науково-практичного круглого столу «Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти», присвяченого актуальним питанням європейської міграційної політики, історії та права і проведеного в межах реалізації освітнього проєкту «101098859-EU4Migration-ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH-UA-IBA / ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку» напрямку «Жан Моне» програми Еразмус +».

Позиція організаційного комітету не завжди збігається з міркуваннями, висловленими учасниками. В збірнику збережено авторські орфографію, пунктуацію та стилістику. Відповідають за достовірність даних та додержання принципів академічної доброчесності учасники науково-практичного круглого столу.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ЗМІСТ

<i>Бичай Р. Р.</i> ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	4
<i>Drakokhrust T. V., Parashchuk V. I.</i> LEGAL STATUS OF CITIZENS WHO WERE DISPALED WITHIN THE TERRITORY OF UKRAINE DURING THE WAR: THREATS AND CHALLENGES. 7	
<i>Гончаренко А. В.</i> МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ ПІД ЧАС «КРИЗИ БІЖЕНЦІВ» 2015–2017 РР.	10
<i>Гуляєва Л. П.</i> ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК- ВИМУШЕНИХ МІГРАНТОК В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ	13
<i>Дегтярьов С. І.</i> УКРАЇНЦІ-МІГРАНТИ У КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ ТА ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ: ДОСВІД САМООРГАНІЗАЦІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	17
<i>Завгородня В. М.</i> РОЛЬ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «СЗУРОВЕЦ ПРОТИ УГОРЩИНИ» У ФОРМУВАННІ МЕДІА-ПОЛІТИКИ ЩОДО ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЇ	20
<i>Качур В. О.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ ТЕОРІЇ МІГРАЦІЇ	23
<i>Корнева Т. В.</i> ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПОСЛІДОВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. 25	
<i>Кузьмін Д. В., Весперіс С. З.</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ МІГРАНТІВ ПРИ ОТРИМАННІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	28
<i>Lukianets-Shakhova V. S.</i> CURRENT CHALLENGES TO EU MIGRATION POLICY	31
<i>Лук'янихіна О. А.</i> ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМ ОСВІТНІХ ОБМІНІВ ЄС	34
<i>Мищенко М. В.</i> ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ ДО ЄС	38
<i>Протсавицька Л. С.</i> ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ТА ЗАХИСТ ЇХ ПРАВ В УКРАЇНІ	42
<i>Рассохіна А. М.</i> МЕДІЙНИЙ ПОРТРЕТ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД	44
<i>Сіньова Л. М.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	48
<i>Славко А. С.</i> ПОНЯТТЯ «СЕРЬОЗНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАГРОЗИ» В МІГРАЦІЙНОМУ ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	51
<i>Славко О. О.</i> ПРАВО ВПО НА ОСВІТУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	54
<i>Товстий В. О.</i> ІМПЕРСЬКИЙ НАРАТИВ У СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ	56
<i>Швагер О. А.</i> ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ»	60
<i>Тодоров І. Я.</i> ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	62
<i>Циватий В. Г.</i> КОНЦЕПТ «МІГРАЦІЯ» І МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В МОНДІАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИЧНИЙ, ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ	65

РОЛЬ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «СЗУРОВЕЦ ПРОТИ УГОРЩИНИ» У ФОРМУВАННІ МЕДІА-ПОЛІТИКИ ЩОДО ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЇ²

Завгородня В.М.

*кандидатка юридичних наук, доцентка
Сумський державний університет*

У глобалізованому світі транскордонна міграція стала чинником, який суттєво впливає на соціальні процеси і складно піддається регулюванню. В контексті забезпечення сталого розвитку держав, регіонів та світової спільноти загалом велике значення має конструктивність взаємospрийняття, взаємна толерантність і повага між людьми – як тими, хто постійно мешкає в певній країні, так і тими, хто змінює своє місце проживання з тих чи інших мотивів. У цьому контексті роль інформаційного середовища, ЗМІ та соціальних мереж є вирішальною.

Рівень соціальної напруги, як і особливості ставлення до мігрантів, різні в різних країнах. Крім того, суспільні настрої коливаються в залежності від конкретних обставин, наприклад, масового припливу мігрантів через військові дії чи інші надзвичайні обставини. Медіа можуть провокувати конфлікти, створювати небажаний імідж мігранта, підкреслювати протиріччя, яких може і не бути, і навіть розпалювати ворожнечу між країнами, куди прибувають мігранти. Водночас, подача інформації про позитивні наслідки міграції, історії успіху мігрантів, адекватні пояснення причин міграції та негараздів, які супроводжують мігрантів на шляху до кращого життя (а іноді й фізичного порятунку), демонстрація прикладів налагодження зв'язків з мігрантами в громадах тощо, навпаки, сприяє соціальній солідарності, розвитку толерантності, плюралізму і, як наслідок, підвищенню стійкості суспільств до криз. Важливим є також забезпечення прозорості державної політики щодо міграції, висвітлення юридичних, соціальних та інших умов, на яких мігранти перебувають у відповідній країні.

Практично всі країни стикаються з проблемами формування інформаційної політики та діяльності ЗМІ в контексті висвітлення образу мігранта. Значний інтерес у цьому плані становлять напрацювання Ради Європи, зокрема, Звіти, підготовлені в рамках реагування на міграційну кризу 2015 року [1; 2]. Результати досліджень, викладені у Звітах, визначають необхідність координації зусиль на всіх рівнях – публічної влади, місцевих громад, неурядових організацій, комерційних та суспільних медіа. Рекомендації щодо інклюзивної медіа-політики передбачають, зокрема, що біженці та мігранти повинні бути визнані шанованими частинами аудиторії з

² Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку (101098859)» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

відповідними інтересами та потребами (наприклад, щодо отримання інформації про їхні права та обов'язки, можливостей висловити власну позицію тощо).

Важливу роль для формування медіа-політики у питаннях висвітлення міграції відіграє і практика Європейського суду з прав людини. У цьому контексті варто звернути увагу на рішення у справі «Сзуровец проти Угорщини» (*Szurovecz v. Hungary*), в якому ЄСПЛ визнав що відмова надати журналісту доступ до шелтерів шукачів притулку порушила його право на поширення інформації, а отже, його право на свободу вираження поглядів (ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

Заявником був Іллес Сзуровец, угорський журналіст новинного порталу *Abcsig.hu*. У травні 2015 року він подав до Управління з питань імміграції та громадянства запит на доступ до центру прийому в селищі Вамосшабаді (*Vámoszabadi*), щоб підготувати матеріал про умови життя біженців і шукачів притулку з фотографіями та інтерв'ю. У запиті він уточнив, що інтерв'юватиме лише тих людей, які самі цього забажають, і фотографії будуть зроблені винятково з дозволу відповідних осіб. Управління імміграції та громадянства відхилило запит з мотивів захисту права на приватність мешканців шелтеру. У вересні того ж року пан Сзуровец подав новий запит. Цього разу він просив дозволу потрапити до центру прийому в Дебрецені. Причиною вибору заявником саме цього центру було надання об'єктивної інформації про умови проживання там, зокрема, тому, що у квітні 2015 року Уповноважений з фундаментальних прав Угорщини представив звіт відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, вказавши, що умови життя там дорівнюють нелюдському та такому, що принижує гідність, поводженню. Журналісту знову відмовили, значивши, що ЗМІ постійно цікавляться шукачами притулку, а регулярні візити до центрів прийому порушили б їхнє приватне життя та могли поставити під загрозу їхню безпеку. Управління імміграції та громадянства пропонувало йому брати інтерв'ю за огорожею або використовувати для написання статті свої офіційні звіти про умови, в яких перебувають біженці і шукачі притулку.

Спроби оскаржити відмову в доступі не мали успіху – Будапештський адміністративний і трудовий суд визнав позов неприйнятним, оскільки відмова не була адміністративним рішенням згідно з відповідним національним законодавством і тому не підлягала судовому перегляду. Зрештою, пан Сзуровец все ж зміг представити умови життя в центрах прийому у Вамосшабаді та Кьорменді (*Körmend*) за допомогою членкині парламенту Агнеш Кунхалмі (*Ágnes Kunhalmi*), яка була допущена на їх територію, змогла зробити фотографії і поспілкуватися з мешканцями. Ці умови виявилися насправді дуже важкими і мало сумісними з людською гідністю, незважаючи на надзусилля персоналу шелтерів [4; 5].

Посилаючись на ст. 10 ЄКПЛ (свобода вираження поглядів), журналіст подав заяву до ЄСПЛ та поскаржився, що влада не дозволила йому повідомити з перших рук про умови в центрі прийому на піку кризи біженців у Угорщині.

Спираючись на свої попередні рішення, Суд дійшов висновку, що збір інформації є невід'ємною та захищеною частиною свободи преси. Перешкоди доступу до інформації в суспільних інтересах, які створила влада Угорщини, можуть становити перепони для медіа у розслідуванні і висвітленні таких справ, а отже, здатності ЗМІ виконувати свою роль публічного «сторожового пса». Отже, мало місце втручання у свободу слова заявника, оскільки воно обмежувало його свободу збирання інформації під час виконання професійних завдань.

ЄСПЛ застосував трискладовий тест, щоб визначити, чи було втручання передбачено законом, чи переслідувало законну мету та чи було необхідним у

демократичному суспільстві, як того вимагає ст. 10 ЄКПЛ. Він постановив, що воно було «встановлено законом», оскільки обмеження доступу заявника базувалося на положеннях нормативних документів Містерства юстиції Угорщини. Крім того, переслідувалася законна мета – захисту приватного життя шукачів притулку. Однак необхідність такого втручання в демократичному суспільстві і пропорційність обмежень свободи вираження поглядів і їхня релевантність була однозначно спростована. ЄСПЛ зазначив, що під в той час, як розгорталися обставини справи, в Угорщину прибула велика кількість шукачів притулку. Ця ситуація широко висвітлювалася в медіа як «криза біженців». Центр прийому вже став об'єктом уваги Уповноважений з фундаментальних прав, який констатував факти нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження. Публічний інтерес у отриманні інформації з місць розміщення біженців і шукачів притулку як уразливих груп був особливо актуальним. Відтак, за висновком ЄСПЛ, матеріал, що його мав підготувати журналіст, слугував би меті отримання об'єктивної та незалежної інформації про добробут мігрантів, що було важливим для суспільства аспектом міграційної кризи. Суд вказав, що національні органи влади не зважили належним чином необхідність обмежень, заснованого на особистих правах (не врахувавши, зокрема, пояснень пана Сзуровця щодо того, що всі інтерв'ю будуть добровільними, а знімки робитимуться за попереднім, за потреби, письмовим дозволом) у світлі цінності запропонованого дослідження для суспільних інтересів. Суд, зокрема, зазначив, що з огляду на важливість медіа в демократичному суспільстві та висвітлення питань, що становлять значний суспільний інтерес, будь-які виправдання для обмежень свободи вираження поглядів повинні бути переконливо встановлені. Відтак, ЄСПЛ одноголосно постановив, що мало місце порушення ст. 10 ЄКПЛ.

Вивчення справи «Сзуровець проти Угорщини» демонструє, що ЄСПЛ, аналізуючи підходи різних європейських держав до доступу журналістів у місця розміщення шукачів притулку, констатував відсутність «європейського консенсусу», тож його рішення стало першим кроком для того, щоб єдині підходи були встановлені, і держави-члени Ради Європи вибудовували свою політику адміністрування у такому чутливому питанні, як висвітлення ситуації з вимушеними мігрантами на певних спільних засадах. Крім того, на нашу думку, це рішення значимим не лише в контексті свободи медіа. Воно є критично важливим і для мігрантів, як в контексті захисту їхніх прав на повагу до людської гідності, так і в аспекті визнання їх частиною аудиторії ЗМІ, можливості бути почутими і донести до суспільства власну позицію. Суд безпосередньо не вказує на цей аспект питання – адже кожен з мешканців центру прийому теоретично міг вийти за його межі, зв'язатися з представниками медіа і оприлюднити власну історію чи власні погляди. Однак, дозволимо собі зробити висновок, що владні заборони в доступі до шелтерів для журналістів створюють перешкоди для формування каналів інформації і комунікації мігрантів з широкими колами громадськості країни, до якої вони прибули, а відтак, є неприпустимими.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Council of Europe report: Media coverage of the “refugee crisis”: A cross-European perspective” DG1(2017)03 / Georgiou M., Zaborowski R. Council of Europe, 2018, URL: <https://rm.coe.int/media-coverage-of-the-refugee-crisis-a-cross-european-perspective/16807338f7>
2. Council of Europe report: Spaces of Inclusion - An explorative study on needs of refugees and migrants in the domain of media communication and on responses by community media / prepared by Community Media Institute; Bellardi N., Busch B., Hassemer J., Peissl H., Scifo S. Council of Europe, 2018. URL: <https://rm.coe.int/dgi-2018-01-spaces-of-inclusion/168078c4b4>

3. Szurovecz v. Hungary ECtHR. Decision of October 08, 2019. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-196418>

4. Szurovecz I. Összetolt, lehasznált priccsekre zsúfolják a menekülteket Vámosszabadiban. *Abcúg*. 07.25.2015. URL: <https://abcug.hu/osszetolt-lehasznalt-priccsekre-zsufoljak-a-menekulteket-vamosszabadiban/>

5. Szurovecz I. Csak mocsok és hangyák várják a menekülteket Körmenden. *Abcúg*. 07.12.2016. URL: <https://abcug.hu/csak-mocsok-es-hangyak-varjak-menekulteket-kormenden/>